



1

Inhoud

- Deze cursus gaat m.n. over Denken, Dat is deel 1 van het leven van de geest. En over Willen deel 2 van het leven van de geest.
- Wat wel?
 - Uitleg basisbegrippen
 - Arendts geschiedenis van de filosofie over denken en haar kritiek daarop.
 - Waarom denken zo belangrijk is als politieke categorie.
 - Kritisch nadenken over de toepasbaarheid van deze analyse op de huidige (eigen) situatie.
- Wat niet?
 - Ingaan op alle denkers uit de canon die zij bespreekt,
 - Het volgen van haar uitgebreide etymologie van begrippen.

Maieutiek_2020_Denken&willen_1 2

2



3

Biografische gegevens Hannah Arendt

- Geboren 1906 in Linden bij Hannover.(1910 Königsberg)
- Vlucht naar Frankrijk (1933) en Amerika (1941).
- 1951 na 10 jaar stateloosheid Amerikaanse
- 1961-62 verslaggeefster voor The New Yorker van het Eichmann tribunaal
- Overleden december 1975
- Hoofdwerken:
Totalitarisme, De menselijke conditie, Het leven van de geest.

Maieutiek_2020_Denken&willen_1 4

4

Begin van haar onderzoek naar het leven van de geest

Arendt begint haar filosofisch werk met een zich afkeren van de aandacht voor het leven van de geest. Waarom?

- Contemplatie,
- Wat mensen doen, (vita activa, de menselijke conditie)
- De relatie met haar ervaringen met en onderzoek naar totalitarisme.

Toch kan ze niet anders dan terugkeren bij en houden van het leven van de geest. Begint in 1961 met het Eichmannproces (Jeruzalem 1961) en hangt ook samen met haar reflecties over Heidegger.
<http://www.bard.edu/library/arendt/pdfs/Heidegger-WasHeisstDenken.pdf>

Maieutiek_2020_Denken&willen_1 5

5

De relatie tussen denken over denken en het Eichmannproces

- Arendt vlucht uit Duitsland naar Amerika en moet daar weer opnieuw beginnen. Ze leert Engels (Wat ze in Duitsland altijd geweigerd had) en werkt voor een krant. Ze wil iets politieks doen i.p.v. academisch.
- Ze schrijft een groot onderzoek naar Totalitarisme en krijgt daardoor uitnodigingen voor gastcolleges o.a. in Princeton.
- Dan biedt ze aan de New Yorker aan om naar het Eichmannproces te gaan als verslaggeefster. Ze werkt samen met Kurt Blumenfeld die de Hebreeuwse pers voor haar bijhoudt, met haar man Blucher die zorgt voor de stukken uit de Amerikaanse pers en correspondeert erover met Jaspers die in Duitsland zit.

Maieutiek_2020_Denken&willen_1 6

6

Eichmann 1961 Jeruzalem



Maieutiek_2020_Denken&willen_1

7

7

Eichmann in Jeruzalem

“De vraag viel niet meer te ontwijken: zou de denkactiviteit als zodanig, de gewoonte om wat toevallig gebeurt of de aandacht trekt te onderzoeken - resultaten en specifieke inhoud buiten beschouwing gelaten - zou deze activiteit tot de voorwaarden kunnen behoren waaronder mensen zich van het kwaad onthouden, of die hen **zelfs daadwerkelijk** tegen het kwade “conditioneren”? (...) En wordt deze hypothese geen kracht bijgezet door alles wat we over het geweten weten, namelijk dat alleen echt slechte mensen, misdadigers en dergelijke, zich in de regel verheugen over een “goed geweten”, terwijl alleen “goede mensen” in staat zijn om een slecht geweten te hebben?” (32)

Maieutiek_2020_Denken&willen_1

8

8

Het Kwaad zelf of een hansworst?

Arendt verwachtte het kwaad in de ogen te kunnen kijken en beschreef hem als een Hansworst. (= JanKlaassen)

“Clichés, stereotiepe zinswendingen, de afhankelijkheid van conventionele standaarduitdrukkingen en gedragscodes hebben de sociaal erkende functie ons tegen de werkelijkheid te beschermen, d.w.z. ons te beschermen tegen alle voorvallen en feiten die louter op grond van hun gebeuren aanspraak maken op onze aandacht en ons denken. Indien we voortdurend op deze aanspraak zouden ingaan, zouden we snel uitgeput raken; het enige verschil tussen Eichmann en de meesten onder ons was dat hij van een dergelijke claim duidelijk geen weet had.” (31)

Maieutiek_2020_Denken&willen_1

9

9

Relatie denken kwaad ontstaat hier

“Deze afwezigheid van denken - een doodgewone ervaring in ons dagelijks leven, waarin we nauwelijks de tijd hebben, laat staan de neiging, om halt te houden en na te denken - heeft mijn interesse gewekt. Is het doen van kwaad (zowel de zonden van nalatigheid als die van actieve betrokkenheid) mogelijk, als niet alleen “lage drijfveren” (zoals de wet ze noemt) ontbreken, maar als om het even welke drijfveer, om het even welke aandrang van eigenbelang of wil ontbreekt? Is verdorvenheid, hoe we die ook mogen definiëren, deze “vastberadenheid om een smeerlap te zijn” dan **geen** noodzakelijke voorwaarde om het kwade te doen? Zou het probleem van goed en kwaad, ons vermogen om recht van onrecht te onderscheiden, verband kunnen houden met ons vermogen om te denken?” (31)

Maieutiek_2020_Denken&willen_1

10

10

Is denken zoveel belang toekennen niet ontzettend elitair?

“Indien, zoals ik eerder suggereerde, het vermogen om recht van onrecht te onderscheiden uiteindelijk iets te maken zou hebben met het vermogen om te denken, dan moeten we het gebruik van dat vermogen van ieder geestelijk gezond persoon durven “eisen”, hoe erudiet of onwetend, intelligent of dom hij verder ook mag zijn.” (41)

Maieutiek_2020_Denken&willen_1

11

11

Verdorven hart maakt dom?

“Kant – (...)eens maakte hij de opmerking dat “domheid een gevolg is van een verdorven hart”. Dit is niet waar: afwezigheid van denken is geen domheid; ook bij erg intelligente mensen komt ze voor, en een verdorven hart is niet de oorzaak; waarschijnlijk is het omgekeerde het geval, met name dat verdorvenheid veroorzaakt wordt door afwezigheid van denken.” (41)

Maieutiek_2020_Denken&willen_1

12

12

Onnadenkend ≠ dom

In elk geval kan deze zaak niet langer aan "specialisten" overgelaten worden, alsof denken, juist zoals hogere wiskunde, het monopolie van een gespecialiseerde discipline zou zijn." (41)

- Kant: gebrek aan deductie = dom = niet weten welke regel in welke situatie toe te passen.
- Kant : geen reflectief oordeel vellen = krankzinnig = iemand gaat dan geheel op in zijn eigen voorstelling van de verschijnselen.

13

Filosofisch traditie versus Arendt

Hoe vreemd en contra-intuïtief het lijkt, de filosofie heeft van de mentale activiteiten, het denken, een erg vertekend beeld. Grootste missers;

- Denken = Solitair (Descartes)
- Denken = Passief schouwen (contemplatie)
- Denken = Het vinden van de ultieme Waarheid (ideeën, essenties, God, het Zijn achter de zijnden).

Arendt zegt;

Denken gaat over de vraag naar zin.

Denken moet steeds opnieuw gedaan worden.

"Arendt suggereert dit met een prachtig, aan Homerus ontleend beeld: zoals Penelope elke nacht ontrafelt wat ze overdag geweven heeft, zo ontrafelt het denken telkens zijn eigen "resultaten". Het denken lijkt op dit punt op het handelen: in beide gevallen wordt er iets nieuws begonnen en moet dit begin telkens hernomen worden." (blz. 13/14 van de inleiders)

14

Denken is een proces

Denken moet steeds opnieuw gedaan worden.

"Arendt suggereert dit met een prachtig, aan Homerus ontleend beeld: zoals Penelope elke nacht ontrafelt wat ze overdag geweven heeft, zo ontrafelt het denken telkens zijn eigen "resultaten". Het denken lijkt op dit punt op het handelen: in beide gevallen wordt er iets nieuws begonnen en moet dit begin telkens hernomen worden." (blz. 13/14 van de inleiders)

15

Denken en handelen

Verschil resultaatgericht denken en bezinnend denken; dat laatste is altijd bereid opnieuw te beginnen. Denken moet zijn als **handelen**;

Arendt sluit aan bij Kant (1724-1804) die als eerste inzag en beschreef wat de grenzen zijn van het denken. Dat is opvallend omdat hij de denker van de Verlichting is, maar zijn waarschuwingen over de grenzen aan de mogelijkheden van de rede lijken vergeten!

16

Uit haar eerdere werk

- Arbeid= herhaalbaar en op overleven gericht.
- Werk = iets nieuws maken dat arbeid gemakkelijker maakt.
- Handelen en spreken = ontmoeting van mensen onderling, waarin wij laten zien wie we zijn en niet **wat** we zijn.
- In handelen en spreken krijgen pluraliteit en nataliteit gestalte.

17

Denken is een politiek onderwerp

- Door haar eigen ervaringen in Duitsland onder Hitler was denken voor Arendt al een politiek item geworden.
- Door Vietnam werd Arendt ervan overtuigd dat niet alleen onnadenkendheid maar ook slechts het hebben van een "beeld"- Dwz. Een projectie op basis van een verleden naar een nog oningevulde toekomst toe- altijd politieke gevolgen heeft.
- Young-Bruehl schrijft over denken; " het is een zeer politiek georiënteerd boek dat ik als een waarschuwing beschouw." (Het belang van Hannah Arendt blz. 163)

18

Denken onderzoekt de relatie wereld en denken

Arendt ziet zichzelf in de lijn van de vroege Socrates en in haar optiek (en de mijne) is de latere Socrates van Plato een poging van Plato om Socrates te beschermen, maar daarmee verliest hij het Socratische denken. (Inl. 23) De opschorting van het weten dat in het denken van Socrates vervat zit (maieutisch) levert geen nihilisme op, maar ruimte om te komen tot een oordelen. Het denken heeft moeite met de gedachtenloosheid en de banaliteit van het kwaad.

Dat is iets dat we vandaag de dag gemakkelijker kunnen herkennen nu we met alle *factcheckers* en alle kennis geen inbreng hebben tegen de Trumps en Bolsonaro's van deze wereld. Er is daar niets waartegen het denken zich kan keren.